

Mario Brdar¹, Rita Brdar-Szabó², Gabrijela Buljan¹

¹ *Pedagoški fakultet, Katedra za engleski jezik*

L. Jägera 9, HR-31000 Osijek

² *ELTE, Zavod za germanistiku*

Ajtósi Dürer u. 19–21, H-1146 Budapest

TIPOLOGIJA METONIMIJA I NJIHOVA OBRADA U JEDNOJEZIČNOJ I DVOJEZIČNOJ LEKSIKOGRAFIJI

Središnji problem kojim se izlaganje bavi jesu mogućnosti leksikografskog prikaza raznih tipova i pojavnih oblika metonimije u jednojezičnoj i dvojezičnoj leksikografiji, kako u konvencionalnim priručnicima tako i u njihovim elektroničkim inačicama. Nakon razmatranja pitanja izbora tipova koje valja leksikografski obraditi, raspravlja se o nekim leksikografskim postupcima kojima se najprimjerenije može prikazati narav metonimije.

Na samom početku htjeli bismo postaviti niz metaleksikografskih pitanja iz kojih slijedi cijela naša argumentacija u ovom prilogu. Radi se o sljedećem: Što bismo rekli o dvojezičnom rječniku koji nam kao istovrijednicu za engleski pridjev kao što je *open* nudi glagolski izraz, ili pak upućuje na *give* kao istovrijednicu za hrvatski glagol *imati*, ili čak – naravno, pod uvjetom da uvrštava vlastita imena – kao vrhunac svega, sugerira da *Zagrebu* kao ulazu na engleskoj strani u hrvatskome odgovara imenica *Hrvatska*? U nastavku ovog izlaganja pokušat ćemo pokazati da bismo zapravo i te čudne istovrijednice mogli odnosno trebali uvrstiti u rječnik te da se one uopće ne bi trebali doimati tako čudnima pod uvjetom da rječnik uspije objasniti korisniku uvjete pod kojima su oni valjani kao istovrijednice.

Kada ovdje govorimo o rječnicima, valja naglasiti da prvenstveno mislimo na višejezične rječnike. Isto je tako važno napomenuti da je naš stav glede zahtjeva koji se postavljaju pred rječnike maksimalistički. Pod time ne podrazumijevamo u prvom redu prostu masu jedinica obuhvaćenih rječnikom kao ulaza i kao istovrijednica, iako je naravno i to dio našeg maksimalističkog sta-

va. Kada kažemo da smo maksimalisti, pod time mislimo prije svega na zahtjeve glede unutarnje organizacije rječnika. Držimo da u 21. stoljeću razmišljati o rječniku znači kao polazišnu točku odrediti elektroničku inačicu rječnika, te kao jednu od granica uzeti tehničke mogućnosti osobnih računala, medija koji služe kao nosači podataka, te mogućnosti interneta. Spomenute tehnologije omogućuju veću iscrpnost pratećih podataka unutar rječničkog članka, te daleko viši stupanj preglednosti i sustavnosti, kako unutar pojedinih rječničkih članaka, tako i na razini cijelog rječnika, međusobnim povezivanjem rječničkih članaka i njihovih elemenata (npr. pomoću hiperteksta). Temeljna misao vodilja današnjeg leksikografa nije više kako zgurati što više obavijesti na što manjoj ukupnoj površini papira, već kako efektivno organizirati i ponuditi obavijesti. Drugim riječima, leksikograf više nije toliko opsjednut omjerom crnog i bijelog, tj. omjerom otisnute količine obavijesti i raspoloživog prostora, koliko se usredotočuje na odnos vremena potrebnog za pristup podacima i njihove uporabljivosti odnosno kakvoće.

U pozadini svih tih *čudnih* istovrijednica čuči jedna od najraširenijih jezičnih pojava – metonimija. Ona je tako sveprisutna u našem svakodnevnom funkcioniranju, jezičnom i inom, da ju doživljavamo kao zrak koji nas okružuje, tj. najčešće ga i ne primjećujemo (dok ga imamo ili dok nije potrošen), baš kao što za prostoriju u kojoj nema namještaja ili kakvih drugih predmeta kažemo da je prazna, zanemarujući njenu ispunjenost zrakom.

Prije nego pokažemo da je metonimija odgovorna za ta neočekivana sparivanja leksičkih jedinica, ukratko ćemo se osvrnuti na obradu metonimije u leksikografskoj tradiciji. Općenito se u lingvistici metonimiji tradicionalno poklanjalo znatno manje pažnje nego sličnim jezičnim pojavama, recimo metafori, a raskid s tom tradicijom tek se odnedavno uočava u radovima nastalima u okviru kognitivne lingvistike. Jedan od rezultata tih novijih strujanja pokušaji su različitih tipologija metonimije koji ju vide ne samo kao leksikološku pojavu, već uočavaju i njene ključne gramatičke i pragmatičke aspekte. Kako je središnji problem kojim se ovdje bavimo mogućnost leksikografskog prikaza javnih oblika metonimije u dvojezičnoj leksikografiji, pretpostavit ćemo da su temeljne sličnosti i razlike između metonimije i metafore kao i njihova određenja već dovoljno poznate, te tako odmah usmjeriti pažnju na obradu metonimije u rječnicima. Općenit je zaključak da metonimija i metafora dijele sličnu sudbinu u leksikografiji.

Dobar dio metonimija i metafora uklopljen je u rječničke članke kao dio polisemne značenjske strukture, bez ikakve naznake značenjske veze s drugim značenjima. U općim jednojezičnim i dvojezičnim rječnicima, ni jedna se ni druga pojava ne ističu izrijekom, što naravno samo po sebi nije zlo. Ako se ipak unutar jednog rječničkog članka upozorava na značenjsku vezu, uglavnom se rabe samo uopćene oznake koje ukazuju na preneseno značenje. Zlo je međutim u tome što se ne vodi dovoljno računa o tipu prenesenog značenja te

stupnjevitosti prenesenog značenja. Pored toga, bilježimo i mogućnost sustavnog rastavljanja doslovnih i prenesenih značenja kao posebnih natuknica, što je zapravo neizravno izrečen stav da se radi o homonimiji, i da u krajnjoj liniji i ne treba razmišljati o problemima metonimije i metafore u leksikografiji.

Svaki od tih postupaka donosi sa sobom mnoštvo pitanja. Od svih tih pitanja ovdje ćemo se okrenuti jednom jedinomu problemu koji je zapravo dosada bio i zanemaren u metaleksikografiji. Radi se o problemu tipologije metonimije i njenoj relevantnosti u leksikografskoj praksi. Kao što smo rekli, o tome se problemu i nije vodila prava diskusija, no kao polazište uzimamo prilog Drosdowskog (1989) o leksikografskoj obradi metafore u jednojezičnoj leksikografiji, koji je objavljen u jednom od najautoritativnijih recentnih metaleksikografskih priručnika. Taj članak obiluje zanimljivim, ali katkada kontradiktornim tvrdnjama. Tu na primjer Drosdowski izrijeком tvrdi da je za leksikografa potpuno nepotrebno razlikovati pojedine tipove metafora, te da je jedino važno prepoznati je li riječ o konvencionaliziranom značenju ili ne:

Bei der Darstellung der Metaphorik im Wörterbuch ist es nicht notwendig, mit rhetorisch-stilistischen oder linguistischen Klassifikationen zu arbeiten und bestimmte Metapherntypen zu unterscheiden. Der Lexikograph muß nur zwischen Metaphern, seien sie nun nicht konventionalisiert oder aber konventionalisiert, einerseits und metaphorischen Prozessen andererseits unterscheiden. Die Metaphern bereiten in der Wörterbucharbeit keine – wenn der Umfang des Wörterbuchs genügend Raum für die Darstellung des metaphorischen Gebrauchs bietet – im allgemeinen keine Schwierigkeiten. Sie können als Textstücke sinnvollerweise nur bei den Beispielen und Zitaten aufgeführt und gegebenenfalls aufgelöst werden... Probleme bescheren dagegen dem Lexikographen die metaphorischen Prozesse, die Fälle also, in denen ein Wort nicht seiner Gebrauchsnorm entsprechend, nicht in seiner »eigentlichen« Bedeutung, verwendet wird. (1989:798)

Pretpostavljamo da bi se taj pristup mogao proširiti i na metonimije. Drosdowski tu ukazuje, po našem sudu ispravno, na značaj metaforičkih procesa. No ne slažemo se s njima da treba na taj način lučiti metafore od metaforičkih procesa. Metafore jesu rezultat metaforičkih procesa, kao što su i metonimije rezultati metonimijskih procesa. Prema tome, te su pojave usko povezane, ali pripadaju različitim domenama.

Nadalje, nije posve jasno kako Drosdowski razumije termin konvencionalizacije. Prema svemu sudeći, tu se za njega, za razliku od velike većine lingvista, ne radi o tome da je neki metaforični izraz postao uvriježen u jezičnoj porabi značajnog segmenta izvornih govornika određenog jezika, nego o nečemu puno specifičnijem, tj. samo o slučajevima mrtvih metafora, koje su zapravo postale dijelom značenja pojedinih leksema. Takve mrtve metafore ulaze u rječnik, ali, kao što smo gore rekli, neprepoznate kao metafore već jed-

nostavno kao dio polisemne strukture, u najgorem slučaju kao homonimi. Njegove nekonvencionalizirane metafore pojavljuju se među primjerima i navodima, a metaforički procesi kao individualne i normi suprotne pojave ostaju izvan rječnika.

Po našem mišljenju valja razlikovati leksikalizaciju od konvencionalizacije metaforičkih procesa. Metaforički procesi kao kognitivne pojave mogu ili ne moraju biti konvencionalizirani. U prvom slučaju njihov su rezultat kognitivne rutine ili strategije interpretacije. Te se rutine mogu vezati uz pojedine lekseme, pa dolazi do njihove leksikalizacije. Tradicionalni leksikocentrični pristup metafori i metonimiji kao stilističkim figurama tj. ukrasima, udaljuje nas od te bitne distinkcije. Metafore i metonimije zapravo su konceptualni procesi (ili strategije), ne sami izrazi, tj. to su relativno apstraktni kognitivni entiteti kojima se pridružuju često različiti jezični ili kakvi drugi izrazi (npr. slijed filmskih sekvenci, pojedini piktogrami i sl.).

Priklonimo li se tom pogledu na metaforu i metonimiju, onda naš glavni leksikografski problem nije više u prvom redu što napraviti s pojedinim leksikaliziranim metaforama. Priklonimo li se k tome još i pogledu da gotovo svi rječnici imaju i neko didaktičko poslanstvo, a to je između ostalog, ako ne i prije svega ostalog, kako korisnika poučiti nečemu odnosno osvijestiti za nešto što ide puno dalje i dublje od konkretnog leksema koji ga je zanimao prije nego se latio rječnika, glavni leksikografski izazov kada se radi o metonimiji i metafori postaje kako kroz konkretne lekseme korisniku dati metainformaciju. Drugim riječima, problem je sada kako korisnika preko leksikografije voditi prema leksikologiji tako da ga navedemo da počne stvarati sliku o odnosima među riječima i njihovim značenjima te tako gotovo nesvjesno usvajati strategije interpretacije i predviđanja odnosa. Jedva da je potrebno objašnjavati da je te skrivene ciljeve i zadaće puno lakše ostvariti u elektroničkim inačicama rječnika jer se oni daleko lakše, gotovo neprimjetno, pretvaraju u interaktivni udžbenik odnosno vježbenicu koja širi vokabular. U preostalom dijelu ovog priloga vratit ćemo se našim primjerima s početka te pokušati pokazati da je jedna od nužnih pretpostavki za ostvarivanje gore navedenih skrivenih leksikografskih ciljeva tipologija metonimija, što neposredno protuslovi tvrdnjama Drosdowskoga.

U literaturi je poznat cijeli niz tipologija metonimija, od tradicionalnih (npr. Ullmann 1962), do kognitivnih (usp. Kövecses–Radden 1998). Neke se od njih usredotočuju na ontologiju metonimija, tj. pokušavaju rasvijetliti koji su to odnosi unutar konceptualnih domena koji rezultiraju metonimijama, npr. odnos cjeline i dijela, međusobni odnos među dijelovima cjeline, te odnos dijela i cjeline, pa onda prema vrsti domene razlikuju mnoštvo specifičnih pojava njihovih oblika, npr. *mjesto umjesto institucije*. Takva je npr. tipologija koju razrađuju Kövecses i Radden.

Tipologija koju predlažu Thornburg i Panther (1997) te Panther i Thornburg

(1998) počiva na funkciji metonimije unutar diskursa. Oni razlikuju dva glavna tipa metonimije: propozicionalnu i ilokucijsku. Prva pak vrsta ima dva posebna pojava oblika: referencijalnu i predikacijsku metonimiju. Tri naša primjera spomenuta u uvodnom pitanju zapravo ilustriraju te tri pragmatičko-funkcionalne vrste metonimije.

Mjesto ili neki drugi zemljopisni pojam vrlo se često rabi umjesto naziva institucije koja se nalazi na toj lokaciji ili ju zastupa. Tako se *Zagreb* i *Sarajevo* kao imena glavnih gradova mogu rabiti da se označe vlade dviju država, no isto se tako u istu svrhu mogu rabiti i imena cijelih država pa dijelom postaje jasno zašto istovrijednica za *Zagreb* može biti *Hrvatska*, tj. jedna metonimija može biti istovrijednica za neku drugu metonimiju. Kod takvih referencijalnih metonimija jedan referirajući izraz stoji umjesto nekog drugog referirajućeg izraza. Usp. sljedeći niz sličnih engleskih primjera:

- (1) a. I think that the FBI has been as well led as it can be led under the circumstances. Did it have the support of the *White House* to do its job?
- b. Likewise, they do not want to be run from Brussels, but they are not mad keen on *Whitehall* either.
- c. I think, though, that Prince William is going to have a long, long time before he ever becomes Prince of Wales. And it's going to be very hard for the *Palace* to control the kind of media scrutiny.
- d. As an approach to global warming, *Kyoto* has compelling strength that make it worth saving.
- e. It still seems unlikely that *Ireland's* no to *Nice* will stymie enlargement.
- f. And the Dutch government provides back-up, such as security, that the Tanzanian government cannot provide in *Arusha*. There are also more resources available to the prosecution at *The Hague*. Arrests are made mostly by NATO troops in the Balkans. For *Arusha*, suspects are picked up when police, mostly in French-speaking west African countries, happen to spot them. *Arusha* depends mostly on witnesses for evidence, many of them illiterate farmers who could not record their impressions at the time. *The Hague* enjoys intelligence intercepts from western armies, satellite photographs and other high-tech methods of collecting more durable evidence.

Iako bi se moglo očekivati da među jezicima nema većih razlike glede raširenosti tog tipa metonimije, neka preliminarna ispitivanja (Kalisz 1983; Brdar–Szabó–Brdar 2001b; Brdar–Szabó 2001), pokazuju da ipak postoje znatna odstupanja među jezicima u određenim tipovima diskursa, pa da se npr. *Zagreb* u hrvatskim novinskim tekstovima znatno rjeđe rabi kao oznaka za hrvatsku vladu nego što je to slučaj s *Berlinom* ili *Washingtonom* u odgovara-

jućim njemačkim ili američkim novinskim tekstovima. Tako ispada da je posve legitimno da rječnik upozori na mogućnost spomenutu u pitanjima na početku priloga.

Predikacijska je metonimija, kao drugi tip, zastupljena u uvodnom pitanju pridjevom *open*. Kao što je razvidno iz niza radova (Brdar—Brdar—Szabó 2000; Brdar—Szabó—Brdar 2001a, 2001b), neki engleski predikatni pridjevi mogu se rabiti kao metonimije te zapravo zamjenjivati neki predikatni izraz koji označava neku lingvističku radnju, kognitivni ili emotivni proces. Tako ovdje jedan predikatni izraz koji se odnosi na način na koji se vrši neka radnja ili proces stoji umjesto tog drugog implicitnog predikatnog izraza. U sljedećem nizu primjera zastupljeni su različiti pojavni oblici metonimije tipa *način umjesto radnje*:

- (2) a. My first concern in attacking a town garden is to be quite *clear* as to the result I am after.
- b. The immense historical meaning of this cannot be appreciated unless we are *clear* about what a market or exchange network is.
- c. Karolyi, whose Belanese riffs on the English language can be unfathomable, was *clear* about the benefits of a more uniform training approach and a more homogenized national style, as in champion Romania.

Naposljetku, kod ilokucijskih metonimija kao trećeg tipa, jedan govorni čin zamjenjuje neki drugi govorni čin ili pak dio govornog čina zamjenjuje središnji dio govornog čina. U našem se primjeru spominju glagoli *imati* i *give*, jer se oba rabe u indirektnim govornim činovima zamolbi. Raspitujući se o točnom vremenu, možemo to učiniti vrlo izravno, no isto je tako uvriježeno zapravo raspitati se o tome je li sugovornik fizički ili mentalno u stanju odnosno je li voljan priopćiti nam točno vrijeme. Tako su pitanja:

- (3) a. Can you give me the time?
- b. Imaš sat?

istovrijedna glede njihova pragmatičkog efekta, tj. ilokucijskog učinka, iako rabe potpuno različite leksičke jedinice. Uzmemo li u obzir cijeli idealizirani kognitivni model ili scenarij raspitivanja o točnom vremenu, možemo razlikovati nekoliko dijelova koji vremenski slijede, od kojih su neki središnji (te po njima i određujemo vrstu i funkciju govornog čina), a neki pak rubni. Središnji bi dio scenarija ovdje bilo pitanje *Koliko je sati?* odnosno *What's the time?*. Umjesto toga središnjeg dijela scenarija, govornik u oba jezika može postaviti pitanja koja izrijeком samo provjeravaju je li sugovornik fizički u mogućnosti ili je li voljan pružiti obavijest. Takve su provjere zapravo preambule za središnji dio govornog čina, tj. periferni dijelovi scenarija. Da takve metonimije tipa (*periferni dio (scenarija) umjesto (središnjeg) dijela (scenarija)*) izvršno funkcioniraju u komunikaciji, vidi se po tome da doslovni odgovori, recimo, *Da* (, *imam*), nisu

vrlo vjerojatni i bili bi interpretirani kao izrazi nekooperativnosti, ili u najboljem slučaju kao neslani pokušaj sugovornika da bude duhovit.

Iz tih je nekoliko primjera razvidno da se prva dva tipa metonimije lakše vezuju uz pojedine lekseme te bismo stoga mogli pretpostaviti da bi ti tipovi trebali biti zastupljeni u rječniku nego prije onaj treći. Mogli bismo također zamisliti da bi jedan dio referencijalnih metonimija trebao ostati izvan rječnika. Radi se o metonimijama koja počivaju na vlastitim imenima. Vlastita se imena u načelu i ne bi trebala uvrštavati u taj tip rječnika, iako se to katkad događa, no kada bi i bila sustavno uvrštena, metonimije koje na njima počivaju vjerojatno bi ostale prešućene jer bi ih se jako teško moglo tretirati kao homonim, ili kao dio značenja, tj. polisemne značenjske strukture vlastitog imena. U najboljem se slučaju radi o enciklopedijskom znanju, a ne o nekom fiksiranom značenju. To se ogleda i u činjenici da jedno te isto vlastito ime može u različitim kontekstima imati različite interpretacije. Tako *America* može jednom značiti državu ili neki njezin organ izvršne vlasti, npr. predsjednika, jednom stanovnike, drugi put samo zemljopisnu lokaciju, cijeli kontinent ili dio kontinenta, sportsku momčad u međunarodnom natjecanju i sl.

Jedan dio referencijalnih metonimija nedvojbeno bi ušao u rječnik, npr. *silver* u značenjima 'srebrna medalja', 'pribor za jelo od srebra', ili 'srebrni novčić', ili npr. *school*, također s više metonimijski motiviranih značenja, 'ustanova', 'nastava', ili pak 'svi nastavnici i učenici u školi'. Također bismo u rječniku tražili mjesto predikacijskim metonimijama poput onih u nizu primjera pod (2).

Naša bi predviđanja da kvantitativni obuhvat metonimija u rječnicima korelira sa stupnjem njihove leksikalizacije bilo relativno lako potkrijepiti analizom leksikografske prakse, no ovdje se zbog ograničenosti prostora ne možemo upuštati u to. Naš je maksimalističko-didaktički stav međutim da obuhvat metonimija treba biti puno širi te da sva tri tipa metonimije trebaju biti prikazana u dvojezičnom rječniku – naravno, na način prikladan za njih. Prisutnost metonimije u rječniku trebala bi biti i kvalitativno, a ne samo kvantitativno, različita od tipa do tipa.

Zastupljenost svih triju tipova na nekakav način zagovaramo zbog činjenice da se kod sva tri tipa radi o konvencionaliziranim strategijama. To što te strategije mogu biti više ili manje leksikalizirane druga je stvar. Naravno da je rječniku prije svega stalo do riječi, no leksikografska praksa pokazuje da su gotovo oduvijek u rječnik ulazile i jedinice koje svojom veličinom premašuju granicu riječi, a u novije je vrijeme sve češće slučaj da se uključuju i jedinice koje su opsegom manje od riječi, tj. prefiksi i sufiksi koji se često rabe u tvorbi novih riječi. Stoga u načelu ne vidimo zapreke da i treći tip metonimije bude na neki način zastupljen.

Razmotrivši pitanje izbora tipova koje valja leksikografski obraditi, sada se usredotočujemo na općenite leksikografske postupke kojima se najprimjernije može prikazati narav metonimije. Prije svega želimo ukloniti jedan poten-

cijalni izvor nesporazuma: nikako ne zastupamo stav da se u rječniku treba imenom spominjati metonimija kao stilska figura ili kognitivni proces, a pogotovo ju ne definirati u eksplikaciji značenja riječi ili istovrijednica.

Što se tiče održavanja ili prekidanja motivacijske veze između temeljnog značenja i značenja koje je metonimijski motivirano, naravno da bismo u načelu bili skloniji onom rješenju koje više uspijeva očuvati motivaciju, tj. polisemnoj organizaciji unutar jednog rječničkog članka prije nego homonimizaciji putem više zasebnih natuknica. Isto je tako, međutim, jasno da to drugo rješenje, ako se ne pretjera u broju zasebnih natuknica, u načelu rezultira većom preglednošću.

Naš konkretni prijedlog za način prikazivanja metonimijske prirode odnosa među značenjima jest, međutim, potpuno neutralan glede tog problema i daje se primijeniti u okviru obje koncepcije, a u osnovi je vrlo jednostavan i čak neoriginalan utoliko što svi potrebni sastojci, slikovito govoreći, leže na leksikografskoj ulici te ih samo treba prikupiti i spojiti. Radi se o tome da bismo kao nosač preko kojeg bismo mogli plasirati upozorenja o metonimijski motiviranim odnosima željeli istaći tip kolokvijalne rječničke definicije kakvu sustavno nalazimo u COBUILDovim rječnicima. Radi se o definicijama koje maksimalno pokušavaju kontekstualizirati značenja, kao što se vidi iz sljedećih nekoliko primjera:

(4) a. White House

The White House is the official home in Washington DC of the President of the United States. You can also use the White House to refer to the President of the United States and his or her officials. He drove to the White House.

The White House has not participated in any talks.

b. silver

1 silver

Silver is a valuable pale grey metal that is used for making jewellery and ornaments.

... a hand-crafted brooch made from silver.

... amber earrings set in silver.

... silver teaspoons.

2 silver

Silver consists of coins that are made from silver or that look like silver.

... the basement where £150,000 in silver was buried.

3 silver

You can use silver to refer to all the things in a house that are made of silver, especially the cutlery and dishes.

He beat the rugs and polished the silver.

4 silver silvers

Silver is used to describe things that are shiny and pale grey in colour.

H had thick silver hair which needed cutting.

... a silver sports car...

Using silver tape, they taped all the doors and windows shut.

5 silver silvers

A silver is the same as a silver medal.

Britain went on to take bronze and then followed it up by winning silver in the World Cup.

Sitnice kojim bismo željeli dopuniti te definicije jesu upozorenja, najbolje u zagradi, koja bi (i) jasno pokazala da se radi o imenovanju cjeline da bi se govorilo o dijelu cjeline ili obratno, ili pak o imenovanju dijela cjeline da bi se ukazalo na koji drugi dio cjeline, te (ii) da se radi o pojavi koja se može uočiti i kod drugih leksema u odgovarajućim domenama. Konkretno, kod *Bijele kuće*, dodali bismo da se lokacija, tj. zgrada kao cjelina koja udomljuje organ političke vlasti, rabi da bi se govorilo o najvažnijem dijelu cjeline, tj. o predsjedniku i njegovim dužnosnicima, te da se slično mogu rabiti i druga imena mjesta u kojima stoluju političke institucije. U drugom bismo primjeru svakako naglasili da se isto događa i u većini drugih sličnih domena, tj. većina imenica koje označavaju materijale mogu se rabiti da se označe razni predmeti izrađeni od tog materijala. Te bi se paralelne pojave mogle okupiti na jednom mjestu, u obliku tablica s ilustracijama. Takve su tablice u posljednje vrijeme jako popularne u pedagoškim rječnicima engleskog (usp. npr. najnovija izdanja rječnika poput *Oxford Advanced Learner's Dictionary of English* ili *Longman Dictionary of Contemporary English*), a posebno bi bile učinkovite u elektroničkim inačicama, ako se uspostavi hiperveza između tablica i svih leksema koji pokazuju slične značenjske pomake, pa onda i veza s odgovarajućim vježbama.

U idealnom slučaju, sve bi definicije u rječniku težile ovom tipu, no i pored manje više klasičnih definicija u rječniku se na određenim mjestima mogu uvrstiti upozorenja o metonimijskoj vezi u stilu COBUILDa. U dvojezičnom rječniku jedno je od najprirodnijih mjesta za to uz onako čudne istovrijednice kakve spominjemo na samom početku u slučaju da između jezika postoji razlika u porabi metonimijskog modela. U slučaju podudarnosti glede porabe metonimije, upozorenje se može dati odmah na početku rječničkog članka. Na za to pogodnom mjestu, držimo da bi trebalo upozoriti na (i) čestoću takvih metonimijskih veza između značenja, eventualno i konkretno navesti kognitivnu domenu i neke slične slučajeve, (ii) ontološki odrediti vrstu preslikavanja, tj. stoji li dio neke cjeline umjesto cjeline ili obratno, ili pak jedan dio umjesto nekog drugog dijela, te (iii) u dvojezičnom rječniku u slučaju međujezičnog odstupanja, ukazati na uvriježene istovrijednice, koje mogu pripadati i drugoj vrsti riječi, kao što je to slučaj kod predikatnih pridjeva koji stoje umjesto lingvističke radnje, kognitivnog ili emotivnog procesa. Tako odmah postaje jas-

no da se u hrvatskom glagoli pojavljuju kao isto- vrijednice tih pridjeva kada se engleski pridjevi rabe kao predikacijske metonimije (v. Brdar–Omazić–Pavičić 1998).

Što se tiče ilokucijskih metonimija, smatramo da je njihovo uvrštavanje, tj. navođenje objašnjenja i upozorenja moguće i korisno na više mjesta, uz jednu ili više riječi koje imaju kognitivno istaknuto mjesto unutar izričaja, npr. u slučaju primjera u (3), kod leksema *sat* ili *time* koji snažno evociraju idealizirani kognitivni model mjerenja vremena. Isto bi se tako moglo postupiti i u rječničkim člancima za glagole *imati* ili *give*, a mogli bismo posebne ulaze dodijeliti i shematičnim konstrukcijama, poput *Imaš X? Can you give me...? Can you...? Why not...?* itd., te tu opet ponoviti ta upozorenja. Opetovano navođenje slično formuliranih upozorenja ima za krajnji cilj podizanje razine svijesti u korisnika o produktivnim metonimijskim modelima.

Literatura

- Brdar, Mario, Rita Brdar-Szabó. 2000. Metonymic coding of linguistic action: A cross-linguistic study. Izlaganje na 7. međunarodnoj pragmatičkoj konferenciji, Budimpešta, 9.–14. srpnja 2000.
- Brdar, Mario, Marija Omazić, Višnja Pavičić. 1998. Neka pitanja makrostrukture i mikrostrukture kontrastivnog valencijskog priručnika. *Filologija* 30–31, 185–192.
- Brdar-Szabó, Rita. 2001. Referentielle Metonymie im Sprachvergleich. Izlaganje na međunarodnoj konferenciji *Sprache(n) und Literatur(en) im Kontakt*, Szombathely, 25–26. listopada 2001.
- Brdar-Szabó, Rita, Mario Brdar. 2001a. Manner-for-activity metonymy in a cross-linguistic perspective. Izlaganje na međunarodnoj konferenciji *Cognitive Linguistics in the Year 2001*, Łódź, 19–22. travnja 2001.
- Brdar-Szabó, Rita, Mario Brdar. 2001b. Manner-for-activity metonymy across domains and languages. Izlaganje na 7. međunarodnoj konferenciji o kognitivnoj lingvistici, Santa Barbara, 22–27. srpnja 2001.
- Filipović, Rudolf. 1992. Metonimija u funkciji formiranja anglicizama u europskim jezicima. *Suvremena lingvistika* 18, 63–72.
- Drosowski, Günther. 1989. Die Beschreibung von Metaphern im allgemeinen einsprachigen Wörterbuch. *Wörterbücher. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie – Dictionaries. An International Encyclopedia of Lexicography – Dictionnaires. Encyclopédie internationale de lexicographie. 1. Teilband* [Hrsgg. von Franz Josef Hausmann, Oskar Reichmann, Herbert Ernst Wiegand, Ladislav Zgusta]. Berlin, New York : Walter de Gruyter. 797–805.
- Kalisz, Roman. 1983. On so called 'beheaded noun phrases' in English and Polish. *Papers and Studies in Contrastive Linguistics* 16, 43–51.
- Panther, Klaus-Uwe, Linda Thornburg. 1998. A cognitive approach to inferring in conversation. *Journal of Pragmatics* 30, 755–769.
- Panther, Klaus-Uwe, Linda Thornburg. 1999. The potentiality for actuality

metonymy in English and Hungarian. *Metonymy in Language and Thought*. [Ed. by Klaus-Uwe Panther and Günter Radden]. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins. Pp. 333–357.

Tafra, Branka. 1986. Razgraničenje homonimije i polisemije. *Filologija* 14, 381–393.

Thornburg, Linda, Klaus-Uwe Panther. 1997. Speech act metonymies. *Discourse and Perspective in Cognitive Linguistics* [Ed. by Liebert, Wolf-Andreas, Gisela Redeker, and Linda Waugh]. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins. Pp. 205–219.

Ullmann, Stephen. 1962. *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning*. Oxford : Blackwell.

Typology of metonymies and their treatment in mono- and bilingual lexicography

Summary

The paper discusses possibilities of presentation of various types and forms of metonymies in monolingual and bilingual dictionaries, both conventional and electronic ones. A survey of various types eligible for lexicographical treatment is followed by some suggestions as to procedures that can best capture and present the essence of metonymy in dictionaries.

Ključne riječi: kognitivna lingvistika, metonimija, metafora, leksikografija
Key words: cognitive linguistics, metonymy, metaphor, lexicography